

Yas ve Anlamı Yeniden Yapılandırma Envanterinin Türkçe Formunun Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi

Emrah Keser¹, Sedat Işıkli¹

¹Hacettepe Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Ankara - Türkiye

ÖZ

Yas ve Anlamı Yeniden Yapılandırma Envanterinin Türkçe Formunun psikometrik özelliklerinin incelenmesi

Amaç: Bu araştırmanın amacı, Yas ve Anlamı Yeniden Yapılandırma Envanterini (YAYYE) Türkçeye uyarlamaktır.

Yöntem: Araştırmada, en az son 6 ay, en fazla son 10 yıl içinde anne, baba, eş veya kardeşini ölüme bağlı olarak kaybetmiş 306 yetişkin yer almıştır. Katılımcılardan YAYYE, Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri (DSKE), Beck Depresyon Ölçeği (BDÖ) ve araştırmacı tarafından oluşturulan bir demografik bilgi formundan oluşan anket setini doldurmaları istenmiştir. Ölçeğin Türkçe formunun psikometrik özelliklerini değerlendirmek için açımlayıcı faktör analizi, paralel analiz, güvenirlik analizi (Cronbach alfa), korelasyon analizi ve regresyon analizi yapılmıştır.

Bulgular: Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) sonuçları ölçeğin Türkçe formunun 27 maddelik 4 alt boyutlu yapıda olduğunu göstermiştir. Paralel analiz sonuçları da 4 alt boyutlu yapıyı desteklemiştir. Ayrıca YAYYE'nin Türkçe formunun iç tutarlık katsayıları orijinal ölçekle kıyaslanabilir düzeyde bulunmuştur. Korelasyon analizleri, YAYYE puanlarının hem depresif belirtiler, hem de kaygı belirtileri ile güçlü negatif ilişkisi olduğunu göstermiştir. Ayrıca kaybedilen kişinin yaşı, kayıp yaşayan kişinin yaşı, eğitim düzeyi, kaybın ardından geçen süre gibi değişkenler kontrol edildikten sonra YAYYE puanlarının BDÖ ve DSKE puanlarını negatif bir şekilde yordadığı bulunmuştur.

Sonuç: Bu çalışma YAYYE'nin kültürümüzde geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olarak kullanılabileceğini göstermiştir.

Anahtar kelimeler: Kayıp, karmaşık yas, anlamı yapılandırma

ABSTRACT

Investigating the psychometric properties of the Turkish form of the Grief and Meaning Reconstruction Inventory

Objective: The aim of this study is to adapt the Grief and Meaning Reconstruction Inventory (GMRI) to Turkish.

Method: Three hundred and six adults who lost their spouse or one of their parents or siblings due to death in a period between 6 months and 10 years previously were included in the study. The participants were asked to complete a questionnaire set including GMRI, Beck Depression Inventory (BDI), State-Trait Anxiety Inventory (STAI), and a demographic information form that was generated by the researchers. To investigate the psychometric properties of the Turkish form of the scale, exploratory factor analyses, parallel analysis, reliability analyses (Cronbach's alpha), correlation analyses, and regression analyses were conducted.

Results: Exploratory Factor Analysis (EFA) showed that the Turkish form of the GMRI consisted of 27 items and 4 subscales. Parallel analysis also supported a four-factor structure. Cronbach's alpha values for the Turkish form of the GMRI were found to be similar to the original scale. Correlation analyses showed that the GMRI scores were strongly negatively correlated with both depressive symptoms and anxiety symptoms. In addition, after controlling for the time elapsed since the loss, age of the bereaved, education level of the bereaved, and age of the deceased person, GMRI scores were found to be a significant negative predictor of BDI and STAI scores.

Conclusion: This study showed that the Turkish version of the GMRI can be used in Turkish culture as a valid and reliable measurement tool.

Keywords: Bereavement, complicated grief, meaning reconstruction



Bu makaleye atf yapmak için: Keser E, Işıkli S. Investigating the psychometric properties of the Turkish form of the Grief and Meaning Reconstruction Inventory. *Dusunen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences* 2018;31:364-374. <https://doi.org/10.5350/DAJPN2018310405>

Yazışma adresi / Address reprint requests to:
Emrah Keser,
Hacettepe Üniversitesi, Psikoloji Bölümü,
Ankara, Türkiye

Telefon / Phone: +90-312-297-8336

Elektronik posta adresi / E-mail address:
ekeserpsy@gmail.com

Geliş tarihi / Date of receipt:
6 Şubat 2018 / February 6, 2018

İlk düzeltme öneri tarihi
Date of the first revision letter:
23 Şubat 2018 / February 23, 2018

Kabul tarihi / Date of acceptance:
17 Nisan 2018 / April 17, 2018

Bu araştırma, Arş. Gör. Emrah Keser'in, Doç. Dr. Sedat Işıkli danışmanlığında yürüttüğü doktora tezinin bir parçasıdır.

GİRİŞ

Sevilen bir yakının ölümü, çoğu insanın deneyimlediği son derece sarsıcı ve stresli bir yaşam olayıdır. İnsanlar bu ağır yaşam olayı karşısında bedensel, bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkiler verebilmektedirler. Bu tepkilerin, yas tutma sürecinin doğal bir parçası olarak ortaya çıktığı ve zamanla azalarak devam ettiği belirtilmektedir (1,2). Kayıp yaşayan insanların önemli bir bölümü zamanla işlevselliğini geri kazanmakta, değişikliğe uyum sağlamakta ve kaybın zorluğuna rağmen günlük hayatına devam edebilmektedir. Öte yandan, bir kısmının ise kayıptan sonra uyum sağlayamadığı, belirtilerinin azalmadığı ve yas süreçlerinin kronik hale geldiği bilinmektedir (3,4). Yas sürecinin kronik hale gelmesi, kişiyi günlük işlerini yapmaktan alıkoymakta, fiziksel ve psikolojik iyilik halini kaybetmesine neden olmaktadır (3-5).

Neden bazı insanların yas sürecini tamamlayıp günlük hayata yeniden uyum sağlarken, bazılarının ise bu süreci kronik bir tabloya dönüştürdüğünü inceleyen çok sayıda araştırma yapılmıştır (2,6). Bu araştırmalarda yas sürecinin kronikleşmesiyle ilişkili olan bazı risk faktörleri saptanmıştır (örneğin, kaybın koşullarının travmatik olması, kaybın beklenmedik olması, kaybedilen kişinin genç olması, kayıp yaşayan kişinin kişilik özellikleri ve psikiyatrik öyküsü gibi). Ayrıca, ilgili alan yazın incelendiğinde, yas sürecinin kronikleşip kronikleşmemesinde belirleyici olan en önemli değişkenlerden birinin kayıptan sonra anlamı yeniden yapılandırma olduğu görülmektedir (7-9).

Kayba Anlam Vermek

Janoff-Bulman'a (10) göre insanların kendileri hakkında, dünya hakkında ve diğer insanlar hakkında birtakım varsayımları vardır. Bu varsayımlar, kısmen de olsa kendinin önemli ve değerli olduğu, dünyanın öngörülebilir ve güvenli olduğu, diğer insanların iyi ve yardımsever olduğu beklentilerine dayanır. Janoff-Bulman (10) bu varsayımların günlük hayatın sürdürülebilmesi için son derece önemli olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde Park (11), her insanın kendine özgü bir anlam dünyası olduğundan bahsetmiştir. Park'a göre,

her insanın kendisine, geleceğe ve dünyaya ilişkin inançları vardır. Kişinin amaçları, rolleri ve dünyadaki yerine ilişkin algısı kendisine yönelik anlam dünyasını oluşturur. Adalet, iyilik veya din gibi konulardaki düşünceleri dünyaya ilişkin anlamları oluşturur. Gelecekte olup biteceklere ilişkin beklentiler ve öngörüler ise geleceğe yönelik anlamları oluşturur. Park'a (11) göre insanlar yaşadıkları tüm olayları bu anlam dünyası açısından bir yere oturarak algılamaktadırlar. Sevilen birinin beklenmedik ölümü karşısında kişinin tüm bu anlam dünyası ve varsayımları sarsılabilmekte hatta tümünden yıkılabilmektedir (10,12). Sevilen yakının ölümü, travmatik bir yaşantı olarak kişinin anlam dünyasında bir yere oturmayıp onu derinden sarsabilmektedir. Kişi kendisini çaresiz ve güçsüz, dünyayı öngörülemez ve adaletsiz, geleceği karanlık ve umutsuz olarak hissedebilmektedir (10-13). Kişinin kayıptan sonra yas sürecini atlatabilmesi ve günlük hayatın ritmine yeniden katılabilmesi için yıkılan anlam dünyasını yeniden yapılandırmasının gerekli olduğu gösterilmiştir (7-9).

Gillies ve Neimeyer (7,8) kayıptan sonra anlamı yeniden yapılandırmanın üç temel bileşeni olduğunu belirtmişlerdir. Bunlardan birincisi 'anlamlandırma'dır (sense making). Anlamlandırma, kayıp yaşayan kişinin ölümün niye olduğu, niye başkası değil de kendisinin yakınının öldüğü gibi sorulara yanıt bulma sürecine karşılık gelir. Anlamlandırma sürecinde kişi ölümüne bir açıklama veya bir gerekçe bulur. Anlamı yeniden yapılandırma sürecindeki ikinci bileşen 'olumlu bir yan görebilme'dir (benefit finding). Bu bileşen, ölümün bütün yıkıcılığı ve olumsuzluğuna rağmen hayatta bir umut ışığı görebilmek olarak tanımlanmaktadır. Yaşamdaki önceliklerin değişmesi, aile üleriyle daha yakın olmak, diğer insanların desteğini ve kendisine verdikleri önemi görebilmek, hayatı yeniden düzenlemeye ilişkin planlar yapabilmek gibi durumları kapsamaktadır (9,12). Son bileşen ise 'kimlikte değişim'dir (identity change). Kimlikte değişim, kayıptan sonra bir şeylerin kıymetini daha iyi anlamak, diğer insanlarla daha yakın ilişkiler kurabilmek, ertelenen şeyleri yapmak, hayatta yeni roller keşfetmek ve daha iyi empati yapabilen bir insan olmak gibi unsurları içermektedir.

Kayıptan sonra anlamı yeniden yapılandırmanın kronik yas açısından koruyucu bir faktör olduğu çok sayıda araştırma ile gösterilmiştir (8,9,14). Örneğin Davis ve arkadaşları (15) tarafında yürütülen bir boy-lamsal çalışmada kayıptan sonra anlamı yeniden yapılandırma değişkenindeki artışın sonraki aylarda kişinin belirti düzeyindeki azalma ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca, kronik yas belirtileri sergileyen kişilerle yapılan anlamı yeniden yapılandırmaya yönelik müdahale çalışmalarının etkililiği konusunda da çok sayıda destekleyici bulgunun olduğu belirtilmektedir (16).

Kayıptan Sonra Anlamı Yeniden Yapılandırmanın Ölçülmesi

Neimeyer (16), bugüne kadar yapılan çalışmaların önemli bir kısmında, anlamı yeniden yapılandırma değişkeninin açık uçlu tek soruyla ölçüldüğünü ve nitel yöntemle dayanarak analiz edildiğini belirtmiştir. Yas sürecinin en önemli belirleyicilerinde biri olan anlamı yeniden yapılandırma değişkeninin daha detaylı incelenmesi, aracı ve düzenleyici değişkenlerin araştırılması ve diğer değişkenlerle ilişkilerin belirlenmesi bakımından geçerli ve güvenilir ölçüm aracının gerekli olduğunu vurgulamıştır.

İlgili alan yazın incelendiğinde, kayıptan sonra anlamı yeniden yapılandırma sürecini nicel olarak ölçen üç farklı ölçüm aracının bulunduğu görülmektedir. Bunlardan biri Stresli Yaşam Olaylarının Entegrasyonu Ölçeği'dir (17). Bu ölçüm aracında kişilerin yaşadığı olayı kendi anlam dünyalarıyla ne derece bütünleştirebildiği değerlendirilmektedir. Bir diğer ölçüm aracı ise Karmaşık Manevi Keder Envanteri'dir (18). Bu ölçüm aracında, kişilerin kayıptan sonra din ve maneviyat üzerinden ne derece anlam bulabildikleri değerlendirilmektedir. Bu iki ölçüm aracının anlamı yeniden yapılandırma sürecinin çok boyutlu yapısını ve anlam bulmanın içerdiği geniş tema alanlarını yeterince yansıtmadığı belirtilmektedir (16). Öte yandan Gillies ve arkadaşları (13) tarafından geliştirilen 'Yas ve Anlamı Yeniden Yapılandırma Envanteri (YAYYE)'nin çok boyutlu yapısı ve kapsamlı içeriğiyle diğer ölçüm araçlarının sınırlılıklarını aştığı vurgulanmaktadır (16). Bu

envanter kayıptan sonra anlamı yeniden yapılandırmanın farklı yollarını değerlendiren kapsamlı, kullanışlı ve çok boyutlu bir ölçüm aracı olarak ön plana çıkmaktadır (13,16).

Yukarıda sıralanan ölçüm araçlarına ek olarak, olumsuz yaşam olaylarının etkilerinin değerlendirildiği bazı çalışmalarda Travma Sonrası Gelişim Envanteri (19) ve Temel İnançlar Ölçeği (18)'nin kullanıldığı görülmektedir. Travma Sonrası Gelişim Envanteri (TSGE), kişilerin travmatik bir yaşam olayının ardından diğer insanlarla ilişkilerinde olumlu değişim, kendini daha güçlü hissetme, maneviyatta değişim, hayattaki yeni fırsatları keşfetme ve yaşamı takdir etme gibi olumlu deneyimlerini ölçmektedir (19). TSGE'nin uygulanabilmesi için kişinin travmatik bir yaşam olayına maruz kalması gerekmektedir. Bu çalışmada uyarlanacak olan YAYYE ise ölüme bağlı kayıplara özgü geliştirilen ve ölüm travmatik yolla gerçekleşme bile uygulanabilecek olan bir ölçüm aracıdır. Ayrıca, TSGE'de yer almayan anlamsızlık-boşluk ve ölen kişiyle süregiden bağlar gibi özgün alanları da kapsamaktadır. Temel İnançlar Ölçeği (TİÖ) ise kişilerin olumsuz bir yaşam olayı karşısında insanların kendilerine, diğer insanlara ve dünyaya, hayatın anlamına ve dine ilişkin inançlarını ne ölçüde sorgulandığını değerlendirmektedir. TİÖ'den alınan puanlar yükseldikçe temel inançların sorgulanma ve sarsılma düzeyinin arttığı belirtilmektedir (20). YAYYE ise bu sarsılan inanç dünyasının ne ölçüde yeniden yapılandırılabilirliğini ölçmektedir. Dolayısıyla, YAYYE'nin alan yazındaki diğer ölçüm araçlarından yalnızca sevilen birinin ölümünün ardından kullanılması, kayıp travmatik olmadığına da kullanılabilmesi, alt boyutlarının diğer ölçüm araçlarında yer almayan yapıları değerlendirmesi bakımından özgün değeri yüksek bir ölçüm aracı olduğu düşünülmektedir.

Türkiye'de yapılan kayıp ve yas konulu araştırmalar incelendiğinde, kayıptan sonra anlamı yeniden yapılandırma sürecini değerlendiren herhangi bir görgül çalışma veya ölçüm aracı bulunamamıştır. Bu eksikliği gidermek amacıyla bu çalışmada, YAYYE kültürümüze uyarlanmış ve ölçeğin psikometrik özellikleri incelenmiştir. Kayıp ve yas araştırmalarında sıklıkla kullanılan güncel bir ölçüm aracının uyarlanmasının hem ulusal

alan yazına bir ölçüm aracı kazandırma bakımından hem de ülkemizdeki kayıp-yas çalışmalarında anlamı yeniden yapılandırma sürecinin araştırılmaya başlanması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

YÖNTEM

Bu çalışma kapsamında, en az 6 ay, en fazla son 10 yıl içinde anne, baba, eş veya kardeşini ölüm nedeniyle kaybetmiş olan 18-65 yaş (Ort.=35; SS=11.3) arası 306 yetişkin katılımcıya uygun örnekleme (convenient sampling) yöntemiyle ulaşılmıştır. Katılımcıların tamamı gönüllük esasına göre çalışmada yer almayı kabul etmiştir. Her bir katılımcıya gönüllü onam formu imzalatılmıştır. Araştırmanın etik onayı Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan alınmıştır.

Araştırmada 234 kadın (%76.5) ve 72 erkek (%23.5) katılımcı yer almıştır. Katılımcıların 17'si (%5.6) ilkökul mezunu, 6'sı (%2.0) ortaokul mezunu, 64'ü (%20.9) lise mezunu, 110'u (%35.9) üniversite mezunu, 109'u (%35.6) ise lisansüstü mezundur. Katılımcıların %86.0'ı mevcut bir psikiyatrik rahatsızlığının olmadığını belirtmiştir. Geriye kalan %14.0'i ise depresyon veya anksiyete gibi nedenlerle tedavi gördüklerini belirtmişlerdir.

Katılımcıların 235'i (%76.8) son 10 yılda yalnızca bir yakınını kaybettiğini, 71'i (%23.2) ise son 10 yılda birden fazla yakınını kaybettiğini belirtmiştir. Birden fazla kayıp yaşayan katılımcılar anketleri kendilerini en çok etkileyen kaybı düşünerek yanıtlamışlardır.

Katılımcıların kaybettikleri yakınlarının yaşları 15 ile 90 arasında değişmektedir (Ort.=54.4, SS=17.2). Tüm örneklem için kaybın ardından geçen ortalama süre 42 aydır.

Kaybedilen kişilerin 152'si (%49.7) kanser, 83'ü (%27.1) kalp krizi veya beyin kanaması, 16'sı (%5.2) trafik kazası, 6'sı (%2.0) intihar, 4'ü (%1.3) iş kazası, 4'ü (%1.3) doğal afet, 4'ü (%1.3) terör saldırısı, 2'si (%0.7) cinayet ve 35'i (%11.4) yaşlılığa bağlı olarak gelen doğal ölüm nedeniyle hayatını kaybetmiştir.

Ölçekler

Demografik Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından geliştirilen bu formda, katılımcıların, kaybedilen

kişinin ve kaybın koşullarının özelliklerine ilişkin sorular yer almaktadır.

Yas ve Anlamı Yeniden Yapılandırma Envanteri (YAYYE): YAYYE kaybın ardından dünyaya yeniden anlam vermeyi, kayıptan bir şeyler öğrenip kişisel anlamda büyümeyi ve uyum sağlamayı değerlendiren bir ölçüm aracıdır. Ölçeğin orijinali Gillies ve arkadaşları (13) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, beşli likert tipi 29 madde ve 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar süregiden bağlar (continuing bonds), büyüme (personal growth), anlamsızlık-boşluk (meaningless-emptiness), huzuru bulma (peace) ve yaşamın değerini anlama (valuing life) alt ölçeklerinden oluşmaktadır. Ölçek toplam puan olarak veya alt boyut puanları alınarak kullanılabilir. Boşluk-anlamsızlık alt ölçeğinin maddeleri (2, 6, 9, 16, 20 ve 27) ters kodlanmaktadır.

YAYYE'nin orijinali (13) 5 alt boyut ve 29 maddeden oluşmaktadır. Süregiden bağlar (continuing bonds) alt boyutunda 1, 5, 11, 14, 18, 21 ve 26. maddeler; büyüme (growth) alt boyutunda 3, 8, 13, 19, 22, 25 ve 29. maddeler; huzur bulma (sense of peace) alt boyutunda 7, 10, 15, 17 ve 23. maddeler; anlamsızlık-boşluk (maningless-emptiness) alt boyutunda 2, 6, 9, 16, 20 ve 27. maddeler; hayatın değerini anlama (valuing life) alt boyutunda ise 4, 12, 24 ve 28. maddeler yer almaktadır (13). Ölçekten alınan puanlar arttıkça anlamı yeniden yapılandırma düzeyi artmaktadır. Ölçeğin orijinalinin test-tekrar test güvenilirliği 0.71 bulunmuştur. Tüm ölçek için iç tutarlık katsayısı 0.84 olarak hesaplanmıştır. Alt ölçeklerin iç tutarlık katsayıları ise 0.76 ile 0.85 arasında değişmiştir. YAYYE ve Komplike Yas Envanteri (KYE) arasında -0.39, YAYYE ile belirti tarama ölçeği (Behaviour and Symptom Identification Scale, BASIS-32) arasında -0.25 korelasyon bulunmuştur (13).

Beck Depresyon Ölçeği (BDÖ): BDÖ depresyon bilişsel, duygusal ve davranışsal belirtilerini değerlendiren dörtlü likert tipi 21 maddelik bir ölçüm aracıdır. Ölçekte yer alan maddeler 0 ile 3 arasında puanlanmaktadır. Depresyon belirtilerinin şiddeti arttıkça ölçekten alınan puanlar artmaktadır. Ölçeğin orijinali Beck ve arkadaşları (21) tarafından

geliştirilmiştir. BDÖ'nün kültürümüze uyarlanmış bir- den fazla versiyonu bulunmaktadır. Bu çalışmada Tegin (22) tarafından uyarlaması yapılan versiyon kul- lanılmıştır. Tegin (22), uyarlama çalışmasında BDÖ'nün test tekrar test güvenilirliğini 0.65, iki yarım test güvenilirliğini 0.78 ve iç tutarlık katsayısını 0.80 olarak bulmuştur.

Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri (DSKE):

DSKE, 40 maddeden oluşan dördümlük likert tipi bir ölçüm aracıdır. Ölçeğin maddelerinden 20'si durumluk kaygı- yı, 20'si sürekli kaygıyı ölçmektedir. Kişilerin kaygı düzeyi arttıkça ölçekten alınan puanlar artmaktadır. Orijinali Speilberger ve arkadaşları (23) tarafından geliştirilmiş, kültürümüze uyarlanması ise Öner ve Le Compte (24) tarafından yapılmıştır.

İşlem

Öncelikle YAYYE'nin Türkçeye uyarlanması için yazarlardan gerekli izinler alınmıştır. Ardından çeviri- geri çeviri yöntemiyle (25) ölçek maddelerinin çevirisi yapılmıştır. Çeviriler her iki dile de hâkim, klinik psi- kolojide doktora derecesine sahip araştırmacılar ve bir profesyonel tercüman tarafından yapılmıştır.

Araştırmada yer alan katılımcılara uygun örnek- lem yöntemiyle ulaşılmıştır. Bu kapsamda internet ve mail üzerinden duyurular yapılmış, araştırmaya gönüllü katılımcılar aranmıştır. Katılımcıların 196'sı anket setini online olarak, 110'u ise kağıt kalem for- mu üzerinden doldurmuştur. Anket setini online olarak dolduran katılımcılar anketi tamamlama süre- si, aynı IP'den çoklu katılım gerçekleşip gerçekleş- mediği, anketin birden fazla kez doldurulmasının engellenmesi gibi faktörler açısından incelenmiştir. Kağıt kalem üzerinden doldurmak isteyen katılımcı- lara ise anket seti kapalı bir zarf içinde verilmiş ve yine kapalı bir zarf içinde geri alınmıştır. Tüm katı- lımcılar anketleri kendi ev ortamlarında doldurmuş- lardır.

Analiz aşamasında ilk olarak, ölçeğin faktör yapısı- nı ve bu faktörlere maddelerin nasıl dağıldığını belirle- mek üzere, SPSS 18.0 (Statistical Package for Social Science) programında açımlayıcı faktör analizi

(exploratory factor analysis) yapılmıştır. Daha sonra ölçeğin faktör yapısı paralel analiz yapılarak incelen- miştir. Daha sonra iç tutarlık analizleri, birleşen geçer- lik ve yordayıcı geçerlik analizleri yapılmıştır.

BULGULAR

YAYYE'nin Faktör Yapısının Belirlenmesi

YAYYE'nin Türkçe formunun faktör yapısı ve fak- törlerde yer alan maddeleri belirlemek için oblimin dönüştürmesi (oblimin rotation) kullanılarak temel bileşen analizi (principal component analysis) yapılmıştır. Kaiser Meyer Olkin (KMO) değeri (0.84) ve Bartlett Küresellik Testi sonuçları ($\chi^2=3310$, $SS=41$, $p<0.001$) toplanan verinin açımlayıcı faktör analizi için uygun olduğunu göstermiştir.

YAYYE'nin Türkçe formunun faktör sayısını belir-lemek için öz değeri (eigenvalue) 1'den büyük olan faktörler ve öz değer grafiğindeki (scree plot) kırılmalar incelenmiştir. Bu iki gösterge, ölçeğin Türkçe formu- nun 4 faktörlü yapıda (büyüme, anlamsızlık/boşluk, süregiden bağlar ve huzur) olduğuna işaret etmiştir. Bu 4 faktörlü yapının açıkladığı varyansın %50.0 olduğu görülmüştür (Tablo 1). Ölçeğin 4 faktörlü yapısına karar verilmeden önce O'Connor'ın (26) geliştirdiği yazılım (syntax) kullanılarak paralel analiz yapılmıştır. Paralel analiz sonuçlarına göre elde edilen özdeğerler (eigenvalues), açımlayıcı faktör analizi sonucu elde edilen özdeğerler ile karşılaştırılmıştır. Sonuç olarak ölçeğin 4 faktörlü yapısının desteklendiği görülmüştür (Tablo 2).

Tablo 1 incelendiğinde, süregiden bağlar alt boyu- tündeki maddelerin orijinal form ile bire bir örtüştüğü görülmektedir. Ölçeğin orijinalinde hayatın değerini anlama alt boyutunu oluşturan 4, 12, 24 ve 28. mad- deler ise Türkçe formda büyüme alt boyutunda yer almıştır. Bu dört maddenin içeriği incelendiğinde haya- tın kısa ve değerli olduğunu anlamak, aileye daha fazla önem vermek, yeni olanakların farkına varmak gibi temalar göze çarpmaktadır. Travma sonrası büyüme alan yazınında travmatik yaşantı sonrası ortaya çıkan bu durumun büyüme olarak değerlendirilebileceği görülmektedir (27). Dolayısıyla bu dört maddenin

Tablo 1: Yas ve Anlamı Yeniden Yapılandırma Envanteri açılımlı faktör analizi sonuçları

Maddeler ve Alt Boyutlar	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4
Büyüme				
13-Bu kayıptan beri yaşam şeklimi daha olumlu yönde değiştirdim.	0.83			
12-Hayata daha çok değer veriyor ve kıymetini biliyorum.	0.79			
24-Elimden geldiğince yaşadığım anın tadını çıkarıyorum. Hayatı dolu dolu yaşıyorum.	0.75			
25-Bu kayıptan beri daha sorumluluk sahibi bir insan oldum.	0.67			
22-Bu kayıptan beri arkadaşlığa ve sosyal desteğe daha fazla önem veriyorum.	0.62			
29-Bu kayıptan beri bilgiye ve öğrenmeye açılan yeni yollar aradım.	0.62			
8-Bu kaybı yaşadığımdan beri daha güçlü bir insanım.	0.61			
4-Aileye daha fazla değer veriyorum.	0.58			
19-Bu kayıptan beri başkalarına yardım etmek için daha çok çaba gösteriyorum.	0.54		0.32	
28-Hayatın kısa olduğunu ve hiçbir şeyin garantisiz olmadığını anladım.	0.48	0.32		
Anlamsızlık ve Boşluk				
20-Kendimi bomboş ve kaybolmuş hissediyorum.		0.83		
27-Bu kayıpla ilgili pişmanlıklarımın dolayısı acı çekiyorum.		0.74		
6-Bu kayıptan beri kendimi daha yalnız ve tek başına kalmış hissediyorum.		0.69		
9-Bu kaybı anlayamıyorum.		0.65		
16-Masumiyetimi kaybettim.		0.61		
7-Bu kaybı kendi içimde anlamlandırabiliyorum.		0.57		
3- Bu kayıptan beri kendimle ilgili daha fazla düşünür oldum.		0.49		
2-Bu kayıpla ilgili hiç hayırlı bir şey görmüyorum.		0.41		
Süregiden Bağlar				
21-Sevdiğim kişinin anılarını sevgiyle yad ediyorum.			0.69	
14-Sevdiğim kişinin hatırları bana huzur ve teselli veriyor.			0.67	
1-Sevdiğim kişi ile geçirdiğim zaman bana verilmiş bir lütuftu.			0.65	
18-Sevdiğim kişiyi özlediyorum.			0.63	
26-Sevdiğim kişinin daha iyi bir yerde olduğuna inanıyorum.			0.62	0.38
11-Sevdiğim kişi iyi bir insandı ve iyi bir hayat yaşadı.			0.60	
5-Sevdiğim kişiyi tekrar göreceğim.			0.55	
Huzur				
17-Bu ölüm sevdiğim kişinin acılarını dindirdi.				0.85
15-Bu ölüm sevdiğim kişiyi huzura erdirdi.				0.80
23-Sevdiğim kişi ölmeye hazırlıktı.				0.68
10-Sevdiğim kişinin ölümüne kendimi hazırlamıştım.				0.57

faktör yükleri ve içerikleri dikkate alınarak büyüme alt boyutuyla birleştirilmesinin uygun olacağına karar verilmiştir.

Anlamsızlık-boşluk ve huzur alt boyutlarındaki maddeler ise 3. ve 7. madde hariç orijinal ölçekle örtüşmüştür. YAYYE'nin orijinal formunda 3. madde 'büyüme' alt ölçeğinde, 7. madde ise 'huzur bulma' alt ölçeğinde yer almaktadır. Ancak, Türkçe formda bu maddeler 'anlamsızlık-boşluk' alt ölçeğinde yer almıştır (Tablo 1). Bu iki maddenin faktör yüklerine bakıldığında anlamsızlık-boşluk alt ölçeğinde kalmalarının uygun olduğunu düşünülse de içerikleri incelendiğinde bu alt ölçekteki diğer maddelerle anlamsal olarak çeliştikleri görülmüştür. Dolayısıyla bu maddelerin ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir.

YAYYE'nin Yapı Geçerliliği

Bu aşamada YAYYE'nin alt ölçeklerinin birbirleriyle ve YAYYE toplam puanı ile gösterdiği korelasyon değerleri hesaplanmıştır. Ayrıca YAYYE'nin BDÖ ve DSKE ile gösterdiği korelasyonlara bakılmıştır (Tablo 2).

Tablo 2'den de görüleceği gibi YAYYE'nin alt ölçekleri ve toplam puanı arasındaki korelasyonlar 0.48 ile 0.82 arasında değişmektedir. Bu değerler ölçeğin orijinal çalışmasındaki değerlerle tutarlıdır. Öte yandan, büyüme alt ölçeği ile boşluk alt ölçeği arasında, boşluk alt ölçeği ile süregiden bağlar ölçeği arasında ve süregiden bağlar alt ölçeği ile huzur alt ölçeği arasındaki korelasyon katsayıları anlamsız bulunmuştur. Bu bulgular

Tablo 2: Açıklayıcı faktör analizi ve paralel analiz sonucu elde edilen özdeğerler

Faktörler	Açıklayıcı faktör analizinde elde edilen özdeğer	Paralel analizde elde edilen özdeğer	Karar
Büyüme (Faktör 1)	5.69	1.62	Kabul
Anlamsızlık/Boşluk (Faktör 2)	4.36	1.53	Kabul
Süregiden Bağlar (Faktör 3)	2.12	1.46	Kabul
Huzur (Faktör 4)	1.78	1.43	Kabul
Faktör 5	1.39	1.34	Red

Tablo 3: YAYYE alt ölçeklerinin birbirleriyle ve diğer belirti ölçekleriyle gösterdikleri korelasyonlar

	1	2	3	4	5	6	7	8
1-YAYYE Toplam		0.82** (0.51**)	0.48** (0.56**)	0.62** (0.71**)	0.50** (0.54**)	-0.50**	-0.47**	-0.47**
2-Büyüme alt ölçeği			0.11 (-0.15)	0.53** (0.27**)	0.13* (-0.08)	-0.33**	-0.30**	-0.30**
3-Boşluk Anlamsızlık alt ölçeği				0.09 (0.15)	0.22** (0.28**)	-0.61**	-0.51**	-0.56**
4-Süregiden Bağlar alt ölçeği					0.09 (0.22*)	-0.09	-0.13**	-0.12**
5-Huzur alt ölçeği						-0.24**	-0.22**	-0.22**
6-BDÖ							0.74**	0.67**
7-Sürekli Kaygı								
8-Durumluk Kaygı								

*p<0.05, **p<0.001. YAYYE Toplam: Yas ve Anlamı Yeniden Yapılandırma Envanteri toplam puanı. BDÖ: Beck Depresyon Ölçeği toplam puanı. Sürekli Kaygı: Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri Sürekli Kaygı alt ölçeği toplam puanı. Durumluk Kaygı: Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri Durumluk Kaygı alt ölçeği toplam puanı. Parantez içinde verilen değerler ölçeğin orijinal versiyonuna ilişkin geçerlik-güvenirlilik çalışmasında Gillies ve arkadaşları (13) tarafından bulunan korelasyon değerleridir. Koyu renklerle gösterilen değerler ise bu çalışmada ölçeğin Türkçe formuna ilişkin hesaplanan korelasyon değerleridir.

orijinal çalışmadaki bulgular ile benzerlik gösterse de bu ölçüm aracının ilgili alt ölçeklerinin farklı yapıları değerlendiriyor olabileceğine işaret etmektedir (13). İlgili alan yazında, kayıptan sonra yeniden anlam bulma veya anlamı yeniden yapılandırmanın kişinin işlevsellik halinin artışı ve psikiyatrik belirtilerinin azalmasıyla ilişkili olduğu belirtilmektedir (9,13). Bu bilgiyle tutarlı olarak, YAYYE'nin Türkçe formu depresyon ve kaygı puanlarıyla çok yüksek negatif korelasyon göstermiştir (Tablo 2). Sonuç olarak Tablo 2'de gösterilen korelasyon değerleri YAYYE'nin Türkçe formunun yapı geçerliğini destekler niteliktedir.

Yordayıcı Geçerlik

YAYYE'nin yordayıcı geçerliğini belirlemek için depresyon ve kaygı puanlarının yordanan değişken olarak alındığı iki ayrı hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Bu analizlerde birinci basamağa kayıp

yaşayan kişinin yaşı, eğitim düzeyi, kayıptan sonra geçen süre ve kaybedilen kişinin yaşından oluşan demografik değişkenler girilmiştir. İkinci basamağa ise YAYYE toplam puanı girilmiştir.

Depresyonun yordanan değişken olarak alındığı hiyerarşik regresyon analizinde, birinci basamağa girilen demografik değişkenlerin depresyon puanındaki değişimin %10'unu açıkladığı görülmüştür ($R^2=0.10$, $F[4,298]=8.44$, $p<0.001$). İkinci basamakta YAYYE puanı denkleme girince depresyon puanının açıklanan varyansı %29'a yükselmiştir ($R^2=0.29$, $F_{Değişim}[1,297]=77.95$, $p<0.001$). Tablo 3'ten de görüleceği gibi, kayıp yaşayan kişinin yaşı, eğitim düzeyi, kaybın ardından geçen süre ve kaybedilen kişinin yaşı kontrol edildikten sonra YAYYE puanı depresyon puanını yordamıştır.

Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri toplam puanının yordanan değişken olarak alındığı hiyerarşik regresyon analizinde de 1. ve 2. basamaklara Tablo 3'teki

Tablo 4: Depresyon puanını yordayan değişkenlerle yapılan hiyerarşik regresyon analizi

	Standardize edilmemiş Beta değeri	t	R	R ²	F
1.Basamak			0.32	0.10	8.44
Kayıp yaşayan kişinin yaşı	-0.16	-2.47**			
Kayıp yaşayan kişinin eğitim düzeyi	-1.33	-2.70**			
Kaybın ardından geçen süre (ay)	-1.99	-2.43**			
Kaybedilen kişinin yaşı	-0.09	-1.71*			
2.Basamak			0.54	0.29	77.95
YAYYE	-0.34	-8.82***			

*p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001, YAYYE: Yas ve Anlamı Yeniden Yapılandırma Envanteri

Tablo 5: Kaygı puanını yordayan değişkenlerle yapılan hiyerarşik regresyon analizi

	Standardize edilmemiş Beta değeri	t	R	R ²	F
1.Basamak			0.34	0.12	9.97
Kayıp yaşayan kişinin yaşı	-0.15	-2.50**			
Kayıp yaşayan kişinin eğitim düzeyi	-1.22	-2.77**			
Kaybın ardından geçen süre (ay)	-1.85	-2.53**			
Kaybedilen kişinin yaşı	-0.09	-2.26**			
2.Basamak			0.52	0.27	62.27
YAYYE	-0.28	-7.89***			

*p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001, YAYYE: Yas ve Anlamı Yeniden Yapılandırma Envanteri

yordayıcı değişkenler olduğu gibi girilmiştir. Birinci basamağa girilen demografik değişkenlerin kaygı puanındaki değişimin %12'sini açıkladığı görülmüştür ($R^2=0.12$, $F[4,298]=9.97$, $p<0.001$). İkinci basamakta YAYYE puanı denkleme girilince kaygı puanındaki açıklanan varyans %27'ye yükselmiştir ($R^2=0.27$, $F_{Değişim}[1,297]=62.27$, $p<0.001$). Yani, kayıp yaşayan kişinin yaşı, eğitim düzeyi, kaybın ardından geçen süre ve kaybedilen kişinin yaşı kontrol edildikten sonra YAYYE puanının kaygı puanını yordadığı görülmektedir (Tablo 4).

Güvenirlilik

YAYYE'nin Türkçe formunun toplamı ve alt ölçeklerinin iç tutarlılığını belirlemek için ayrı ayrı cronbach alfa değerleri hesaplanmıştır. Bu analizlerde iç tutarlık katsayıları tüm ölçek için 0.82, büyüme alt ölçeği için 0.80, anlamsızlık-boşluk alt ölçeği için 0.77, süregiden bağlar alt ölçeği için 0.77 ve huzur alt ölçeği için 0.80 olarak bulunmuştur. Ölçeğin orijinali için de bu değerlerin 0.76 ile 0.80 arasında bulunduğu

görülmüştür (13). Dolayısıyla, YAYYE'nin Türkçe formunun iç tutarlık değerleri açısından orijinal form ile son derece uyumlu olduğu söylenebilir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada, YAYYE'nin Türkçe'ye uyarlaması yapılmıştır. Yapılan analizlerde, YAYYE'nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik değerlerinin orijinal ölçekle benzer düzeyde olduğu bulunmuştur.

Açımlayıcı faktör analizi ve paralel analiz sonuçları ölçeğin Türkçe formunun 27 madde ve 4 alt boyutlu yapısını desteklemiştir. Bu alt boyutlar süregiden bağlar, büyüme, anlamsızlık-boşluk ve huzur bulmadır. Ölçeğin orijinal formu ile Türkçe formunun alt boyutları ve madde dağılımları açısından büyük benzerlik taşıdığı görülmektedir. Yapılan açımlayıcı faktör analizinde, süregiden bağlar alt ölçeğinde yer alan maddelerin, orijinal ölçekle birebir örtüştüğü görülmüştür. Benzer şekilde büyüme, huzur bulma ve anlamsızlık-boşluk alt ölçeklerinin maddeleri de (3. ve 7. madde hariç) orijinal ölçekle örtüşmüştür. Orijinal ölçekte

'büyüme' alt boyutunda yer alan 3. madde (Bu kayıptan beri kendimle ilgili çok fazla düşünür oldum) ve 'huzur bulma' alt boyutunda yer alan 7. madde (Bu kaybı kendi içimde anlamlandırabiliyorum) ölçeğin Türkçe formunda anlamsızlık-boşluk alt boyutunda yer almıştır. Bu iki maddenin anlamsızlık-boşluk alt boyutunda yer alması istatistiksel açıdan uygun görünse de içerik bakımından bu alt boyuttaki diğer maddelerle uyuma göstermemiştir. Anlamsızlık-boşluk alt ölçeğinde yer alan maddeler incelendiğinde boşluk hissi, kayba bir açıklama getirememe, hiçbir olumlu şey bulamama ve anlamsızlık temaları ön plana çıkmaktadır. Bu temalar 7. maddedeki "Bu kaybı kendi içimde anlamlandırabiliyorum." içeriğiyle tamamen uyumsuz görünmektedir. Bu durumun olası açıklaması, kültürümüzde bu madde içeriğinin tam olarak anlaşılmasını olabileceğidir. Benzer şekilde, 3. maddedeki "Bu kayıptan beri kendimle ilgili çok fazla düşünür oldum." ifadesi de anlamsızlık-boşluk temasına tam olarak uymayan bir ifadedir. Kayıptan sonra kişinin kendisiyle ilgili düşünceleri anlamsızlık ile ilgili olmayabilir. Aksine, kendisiyle ilgili daha olumlu ve gelişimi yansıtan düşünceler de olabilir. Dolayısıyla bu maddenin tam olarak anlamsızlık ve boşluk yapısını değerlendirmiyor olabileceği düşünülmektedir. Bir diğer olası açıklama bu maddenin kültürümüzde anlaşılır olmayan bir madde olabileceğidir. Savaşır (22), ölçek uyarılmanın çeviriden farklı bir iş olduğunu, kültürden kültüre maddelerin ifade ettiği anlamların değişebileceğini ve uyarılma sürecinde bazı maddelerin çıkarılmasının gerekli olabileceğini belirtmiştir. Buradan hareketle 3. ve 7. maddenin anlamsızlık-boşluk temalarına uygun maddeler olmaması nedeniyle kültürümüzde çalışmadığı düşünülmüş ve ölçeğin Türkçe formundan çıkarılmalarına karar verilmiştir.

Son olarak, orijinal ölçekte hayatın değeri (valuing life) alt ölçeğinde yer alan 4, 12, 24 ve 28. maddeler Türkçe formda büyüme alt boyutunda yer almıştır. Bu maddelerin içeriğine bakıldığında; kayıptan sonra hayatın kısa ve değerli olduğunu anlayıp kıymetini bilmek (12 ve 28. maddeler), kayıptan sonra aileye daha fazla önem vermek (4. madde), hayatı dolu dolu yaşayarak içinde bulunulan anın tadını çıkarmaya çalışmak (24. madde) temaları göze çarpmaktadır. Tedeschi ve

Calhoun (19) 'travma sonrası büyüme' kavramını tanımlarken, travmatik bir yaşam olayından sonra insanların bazen yaşamın değerini daha iyi anladıklarını, hayattaki önceliklerini değiştirdiklerini, anın tadını daha iyi çıkarmaya çalıştıklarını ve diğer insanlarla daha olumlu ilişkiler geliştirebildiklerini vurgulamıştır (19,27). Hem bu bilgi hem de bu maddelerin faktör yükleri dikkate alınarak büyüme ölçeğinde yer almalarının daha uygun olacağı düşünülmüştür.

YAYYE'nin Türkçe formunun güvenilirliği cronbach alfa değerleri hesaplanarak sınanmıştır. Bu analizlerde ölçeğin tamamı ve alt boyutlarına ilişkin güvenilirlik değerleri 0.77 ile 0.82 arasında bulunmuştur. Bu bulgulara benzer şekilde, ölçeğin orijinal formundaki güvenilirlik katsayılarının ise 0.76 ile 0.80 arasında değiştiği belirtilmiştir (13). Bu katsayılardaki benzerlikler, ölçeğin Türkçe formunun, orijinal ölçekle kıyaslanabilir düzeyde güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

YAYYE'nin Türkçe formu depresyon ve kaygı belirtilerini ölçen ölçüm araçlarıyla yüksek korelasyon göstermiştir. Ayrıca, kaybın üzerinden geçen süre, kayıp yaşayan kişinin yaşı, eğitim düzeyi ve ölen kişinin yaşı gibi önemli yordayıcılar kontrol edildiğinde, YAYYE puanları hem depresyon hem de kaygı puanlarını pozitif yönde yordamıştır. İlgili alan yazında kayıptan sonra anlamı yeniden yapılandırmanın semptom ölçekleriyle negatif ilişkisi olduğu çok sayıda çalışmada gösterilmiştir. Dolayısıyla bu sonuçlar YAYYE'nin yapı geçerliğini destekler niteliktedir.

Araştırmanın temel sınırlılıklarından biri katılımcıların kayıp yaşantılarının üzerinden geçen süredir. Bu çalışmada katılımcıların kayıp yaşamasının ardından geçen süre ortalama 42 ay olarak hesaplanmıştır. Kayıptan sonra kişinin varsayımlarının ve anlam dünyasını yeniden yapılandırılması sürecinin kaybı takip eden ilk aylarda veya yıllarda daha yoğun olarak gözleniyor olabilir. Aradan zaman geçtikçe başka yaşam olayları anlamlandırma sürecini etkiliyor olabilir. Bir diğer sınırlılık, bu çalışmada anne, baba, kardeş ve eş kaybı yaşayan yetişkinlerin tamamı örnekleme dahil edilmiş olmasıdır. Kaybedilen kişinin kim olduğu kayıptan sonra anlamı yeniden yapılandırma sürecini etkiliyor olabilir. Benzer şekilde, kaybedilen kişinin

kaza veya ani/şiddetli bir ölüm sonucu mu yoksa daha öngörülebilir bir ölüm sonucu mu kaybedildiği, daha sonraki anlamlandırma sürecini etkileyebilir. İleriki araştırmalarda kayıp şekli, kaybedilen kişinin kim olduğu, kaybın ardından geçen sürenin daha az olduğu örneklerle anlamı yeniden yapılandırma sürecinin değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Son olarak, araştırmanın öz bildirime dayalı kesitsel yöntemle yürütülmesi olmasında sınırlılıklar arasında gösterilebilir.

Bu araştırma yas tutan insanlarda kayba anlam verme, hayatta bir umut ışığı görebilme, kimlikte olumlu anlamda bir değişim sağlayıp büyüme gibi yapıları değerlendirmek için geliştirilen YAYYE'nin Türkçe uyarlamasının orijinal formula benzer psikometrik özelliklere sahip olduğunu ve kültürümüzde geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olarak kullanabileceğini göstermiştir. Kayıptan sonra anlamı yeniden yapılandırmanın psikiyatrik belirtilerdeki azalma ve kişinin günlük hayata yeniden uyum sağlamasıyla yakından ilişkili olduğu bilgisi bu araştırmada da doğrulanmıştır. Dolayısıyla, kayıp yaşayan kişilerin uyum sürecinde olup olmadığını belirlerken başvurulabilecek bir ölçüm

aracının kültürümüze kazandırılmış olmasının hem araştırma hem de klinik uygulama açısından son derece önemli olduğu düşünülmektedir.

Katkı kategorileri		Yazarın adı
Kategori 1	Çalışma konsepti/Tasarımı	E.K., S.I.
	Veri toplama	E.K., S.I.
	Veri analizi/Yorumlama	E.K.
Kategori 2	Yazı taslağı	E.K., S.I.
	İçeriğin eleştirel incelemesi	E.K., S.I.
Kategori 3	Son onay ve sorumluluk	E.K., S.I.
Diğerleri	Teknik veya malzeme desteği	S.I.
	Süpervizyon	S.I.
	Fon sağlama (mevcut ise)	Yok

Bilgilendirilmiş Onam: Katılımcılardan yazılı onam alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar finansal destek beyan etmemişlerdir.

KAYNAKLAR

- Bonanno GA, Wortman CB, Lehman DR, Tweed RG, Haring M, Sonnega J, Carr D, Nesse RM. Resilience to loss and chronic grief: a prospective study from preloss to 18 months postloss. *J Pers Soc Psychol* 2002; 83:1150-1164. [\[CrossRef\]](#)
- Bonanno GA, Kaltman S. The varieties of grief experience. *Clin Psychol Rev* 2001; 21:705-734. [\[CrossRef\]](#)
- Hall C. Bereavement theory: recent developments in our understanding of grief and bereavement. *Bereave Care* 2014; 33:7-12. [\[CrossRef\]](#)
- Prigerson H. Complicated grief. *Bereave Care* 2004; 23:38-40. [\[CrossRef\]](#)
- Zisook S, Iglewicz A, Avanzino J, Maglione J, Glorioso D, Zatumer S, Seay K, Vahia I, Young I, Lebowitz B, Pies R, Reynolds C, Simon N, Shear MK. Bereavement: course, consequences, and care. *Curr Psychiatry Rep* 2014; 16:482. [\[CrossRef\]](#)
- Lobb EA, Kristjanson LJ, Aoun SM, Monterosso L, Halkett GK, Davies A. Predictors of complicated grief: a systematic review of empirical studies. *Death Stud* 2010; 34:673-698. [\[CrossRef\]](#)
- Neimeyer RA, Anderson A. Meaning reconstruction theory. In: Thompson, N (editor). *Loss and Grief. A Guide for Human Service Practitioners*. New York: Palgrave, 2002. [\[CrossRef\]](#)
- Gillies J, Neimeyer RA. Loss, grief, and the search for significance: Toward a model of meaning reconstruction in bereavement. *J Constr Psychol* 2006; 19:31-65. [\[CrossRef\]](#)
- Holland JM, Currier JM, Neimeyer RA. Meaning reconstruction in the first two years of bereavement: The role of sense making and benefit finding. *Omega* 2006; 53:175-191. [\[CrossRef\]](#)
- Janoff-Bulman R. *Shattered assumptions*. New York, NY: The Free Press, 1992.
- Park CL. Making sense of the meaning literature: an integrative review of meaning making and its effects on adjustment to stressful life events. *Psychol Bull* 2011; 136:257-301. [\[CrossRef\]](#)
- Neimeyer RA. Complicated grief and the reconstruction of meaning: Conceptual and empirical contributions to a cognitive constructivist model. *Clin Psychol* 2006; 13:141-145.

13. Gillies JM, Neimeyer RA, Milman E. The grief and meaning reconstruction inventory (GMRI); Initial validation of a new measure. *Death Stud* 2015; 39:61-74. **[CrossRef]**
14. Currier JM, Holland JM, Neimeyer RA. Sense making, grief, and the experience of violent loss: toward a mediational model. *Death Stud* 2006; 30:403-428. **[CrossRef]**
15. Davis CG, Nolen-Hoeksema S, Larson J. Making sense of loss and benefiting from the experience: two construals of meaning. *J Pers Soc Psychol* 1998; 75:561-574. **[CrossRef]**
16. Neimeyer RA. Meaning reconstruction in the wake of loss: evolution of a research program. *Behav Change* 2016; 33:65-79. **[CrossRef]**
17. Holland JM, Currier JM, Coleman RA, Neimeyer RA. The Integration of Stressful Life Experiences Scale (ISLES): Development and initial validation of a new measure. *Int J Stress Manag* 2010; 17: 325-352. **[CrossRef]**
18. Burke LA, Neimeyer RA, Holland JM, Dennard S, Oliver L, Shear MK. Inventory of complicated spiritual grief: development and validation of a new measure. *Death Stud* 2014; 38:239-250. **[CrossRef]**
19. Tedeschi RG, Calhoun LG. The Posttraumatic Growth Inventory: measuring the positive legacy of trauma. *J Trauma Stress* 1996; 9:455-471. **[CrossRef]**
20. Cann A, Calhoun LG, Tedeschi RG, Kilmer RP, Gil-Rivas V, Vishnevsky T, Danhauer SC. The Core Beliefs Inventory: a brief measure of disruption in the assumptive world. *Anxiety Stress Coping* 2010; 23:19-34. **[CrossRef]**
21. Beck AT, Ward CH, Mendelson M, Mock J, Erbaugh J. An inventory for measuring depression. *Arch Gen Psychiatry* 1961; 4:561-571. **[CrossRef]**
22. Tegin EB. Depresyonda bilişsel bozukluklar: Beck modeline göre bir inceleme. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1989.
23. Spielberger CD, Gorsuch RL, Lushene RE. Manual for the State-Trait Anxiety Inventory. Palo Alto CA: California Consulting Psychologist Press, 1970.
24. Öner N, Le Compte A. Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı.1. baskı. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları. İstanbul, 1983.
25. Savaşır I. Ölçek uyarlamasındaki bazı sorunlar ve çözüm yolları. *Türk Psikoloji Dergisi* 1994(33); 9:27-32.
26. O'Connor BP. SPSS and SAS programs for determining the number of components using parallel analysis and velicer's MAP test. *Behav Res Methods Instrum Comput* 2000; 32:396-402. **[CrossRef]**
27. Taku K, Cann A, Calhoun LG, Tedeschi RG. The factor structure of the posttraumatic growth inventory: a comparison of five models using confirmatory factor analysis. *J Trauma Stress* 2008; 21:158-164. **[CrossRef]**